

ЗМІСТ
Статті та повідомлення

<i>Геннадій КАЗАКЕВИЧ</i> Слов'яни і кельти: у пошуку історичного контексту мовних контактів	3
<i>Владислав ГУЛЕВИЧ</i> Право литовських князів на княжіння напередодні Кревської унії	15
<i>Алла БОРТНІКОВА</i> Діяльність старост на Волині у сфері організації оподаткування та митної справи наприкінці XV – початку XVI ст.	29
<i>Олексій СОКИРКО</i> Канцелярія і архів Генеральної артилерії Гетьманщини середини XVII – кінця XVIII ст.	38
<i>Ігор ГИРИЧ</i> Українська мова в житті діячів національно-визвольного руху Наддніпрянщини XIX – поч. XX ст.	51
<i>В'ячеслав ЯРЕМЧУК</i> Українська революція як консолідуючий фактор зміцнення партійної системи Західної України (1917-1918 рр.)	68
<i>Олег МАЛЬЧЕНКО</i> До методології ідентифікації історичних гармат	77

Джерела з історії України

<i>Віталій МИХАЙЛОВСЬКИЙ</i> Тестамент Георгія Єдзесвича Циборовського з 1553 року писаний в Києві	94
<i>Дмитро БУРИМ</i> Наука та політика в житті української еміграції. Листи Дмитра Дорошенка до Сергія Шелухина	98
<i>Христина ЧУЧМАН</i> Західно-українське місто в історико-етнографічному фотоархіві Івана Гончара	114

Історичні постаті

<i>Юрій ЛАТИШ</i> Іван Муравйов-Апостол: державний діяч, людина, батько декабристів	122
<i>Катерина ТИМОФЄЄВА</i> Михайло Лермонтов та Пантелеймон Куліш крізь призму епістолярію	134
<i>Сергій ШЕВЧЕНКО</i> Єлисаветградський період життя Якова Шульгина	141
<i>Володимир СКРИНЧЕНКО</i> Літопис однієї долі	148

Нотатки

<i>Галина КОЦУР</i> Петро Калнишевський в публікаціях "Киевской старины"	161
<i>Людмила ІВАННІКОВА</i> Фундаментальне монографічне дослідження фольклору XX ст. Рецензія на монографію: <i>Кирчів Роман. Двадцять століття в українському фольклорі.</i> – Львів, 2010. – 536с.	171

УДК: 94(364)

СЛОВ'ЯНИ Й КЕЛЬТИ:
у пошуках історичного контексту
мовних контактів

Геннадій КАЗАКЕВИЧ

Сто років тому на сторінках авторитетного європейського славістичного журналу була опублікована стаття академіка Олексія Шахматова (1864-1920), присвячена кельто-слов'янським мовним зв'язкам¹. Тема, яку підняв видатний російський учений, була на той час цілком новою та не розробленою, що викликало досить стриману й навіть скептичну реакцію наукової громадськості. Тим не менш, упродовж наступних ста років до вивчення кельто-слов'янських мовних зв'язків звернулася ціла низка лінгвістів². У 2005 році було засноване наукове товариство Societas Celto-Slavica, яке об'єднує переважно кельтологів зі слов'янських країн. На п'яти colloquiaх, які проводилися в Ірландії, Росії, Хорватії, Польщі та Чехії, неодноразово піднімалася проблематика етнокультурних зв'язків кельтських та слов'янських народів. Даною публікацією хотілося б насамперед дати оцінку внеску О.О. Шахматова у дослідження кельто-слов'янських зв'язків, розкрити сучасний стан наукової розробки даної теми, а також висловити деякі міркування стосовно можливого історико-культурного контексту, в якому мали місце контакти носіїв кельтських та слов'янських діалектів.

Перше ніж перейти до розгляду зазначених питань, необхідно підкреслити, що можливості дослідження кельто-слов'янських етнокультурних контактів суттєво обмежуються двома обставинами. По-перше, між сходженням з історичної арени кельтських народів, які були підкорені римлянами, даками та германцями на рубежі

Казакевич Геннадій Михайлович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

УДК: 94(477):930"15"

ТЕСТАМЕНТ Георгія Єдзєєвича Ціборовського з 1553 року писаний у Києві

Віталій МИХАЙЛОВСЬКИЙ

Документ, який публікується нижче, є типовим тестаментом середини XVI ст. Нетиповим є місце, де знаходиться його копія. Отже, остання воля Георгія Єдзєєвича Ціборовського вписана до книг Коронної Метрики¹. На перший погляд виглядає дивним, чому документ, котрий датовано 30 вересня 1553 р., і котрий було списано тоді у Києві, потрапляє до книг Коронної Метрики. За логікою він мав би бути спочатку облятованим до якихось київських актових книг, а потім, якщо це було потрібно, для ліпшої віри, і до книг гроду, до яких належали місцевості, що заповідав своєму небожові тестатор.

Свого часу Адам Бонецький подав інформацію про цей тестамент біля родини Ціборовських герба Косцєша, не прив'язуючи її до відомих йому гілок родини, або родин, що користувалися іншими гербами². Особа тестатора Георгія (а скоріш за все Єжи) Єдзєєвича (сина Анджея) Ціборовського не є досить простою у ідентифікації. Якщо пристати на гіпотезу Адама Бонецького, що цей Ціборовський належить до грона осіб, які походили з Цібор (*Cibor*), що в Замбровському повіті Ломжинської землі Мазовецького воеводства, і належали до гербового братства Косцєша. Або ж до двох інших родів, що користувалися гербами Пелеш та Тромби, які Бонецький у своїй праці не ідентифікував³.

У свою чергу інший генеалог, Северин Уруський, ідентифікував Ціборовських герба Пелеш з селом Цібори, що у Тикоцінському повіті⁴. Але цього тестаменту він

Михайловський Віталій Миколайович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Інституту лідерства і соціальних наук Київського університету імені Бориса Грінченка.

© Михайловський В., 2012.

не знав. Упорядники "*Słownika geograficznego...*" зазначають лише таку форму як Цібори (*Cibory*), що розташована у ломжинському повіті гміна Хлебютки. Цікавим є наявність чималої кількості дрібних сіл з назвами, похідними від Цібор: Цібори Голецькі, Цібори Крупи, Цібори Хшчони, Цібори Марки, Цібори Віткі, Цібори Колачкі⁵.

Власне тут і виникає проблема, як насправді, звати тестатора. Адже, якщо пристати на мазовецьке походження то він мав би писатися як Єжи Ціборовський, або Єжи з Цібор. Але у самому документі його названо *Jurj Jedzieiwicz Cziborowski*. Дивним є написання його по-батькові, що не є характерним для документальної традиції Корони Польської. Можливо приспустити, що писар, котрий у Києві списав останню волю, притримувався традиції, притаманної Великому князівству Литовському, і в такій спосіб зазначив бо-батькові тестатора Єдзєєвич, тобто похідне від імені Анджей.

Додатковим аргументом на мазовецьке походження Ціборовського, може слугувати перелік його товаришів, що служили разом з ним. Це Каспер Служинський, Станіслав Соколовський, Мацей Кучинський, Анджей Тхоржевський, Анджей Захарчевський, Кшиштоф Барановський, Станіслав Дибовський. Побіжний погляд виказує серед них представників дрібної мазовецької шляхти, та вихідців з Корони. Принаймні жоден з таким прізвищем або прізвиськом не фіксується у пописі війська Великого князівства Литовського у 1528 р.⁶ Та й Міхал Войцехович (*Michał Wojciechowicz*) скоріш за все теж походить з тих теренів.

Не вдаючись у цій публікації у детальне з'ясування генеалогії і місць походження усіх зазначених у цьому документі осіб, варто зазначити, що на сьогодні це є найраніший з відомих тестаментів списаних у Києві. Звісно, що тестатор не належав до київської громади тай скоріш за все не був шляхтичем, що проживав у Києві.

Але серед зібраних і опублікованих Наталею Білоус київських тестаментів, тобто тих правових документів киян, де фіксується їхня остання воля, найстаршим буде тестамент списаний у 1556 р.⁷

ДОДАТОК

Київ, 30 верня 1553

Георгій Єдзєєвич Ціборовський пише тестамент у Києві 1553 р. Разом з тим документ, згідно якого свідки присягають йому, що виконують його останню волю.

Копія: Archiwum Główne akt Danych w Warszawie. Metryka Koronna. Sygn. 86. k. 84-85 v. Заголовок: Confirmatio olim Georgij Jedzieiwycz testamenti.

Перект: MRPS, IV/2. 6553. Lubini, sab. a. Paschae (24 mar.). Testamentum olim Georgii Jedzieiwycz Czyborowsky de data 1553, w Kiiewie, na zaiutrz po swiethym Michaelie (30 sep.), quo testamento lingua polonica scripto omnia bona sua Juriu Cziborowsky fratri suo pastrueli legavit, confirmantur. 86, 84-85 v.

Мова: латина, польська.

Sigismundus Augustus etc.

Significamus etc. Exhibitum esse nobis testamentu[m] [k. 84 v.] nobilis olim Georgij Jedzieiwycz Czyborowsky quo praedictus Georgius fratri suo paterneli nobili Juriu Cziborowsky omnia bona sua legavit cuius rei testimonium inferius est ex pres[e]n[tium] supplicatumq[ue] est nobis, ut illus

authoritate n[ost]ra Regia approbare, et confirmare dignarenem, cuius testame[n]ti tenore est iste.

Ja Jurÿ Jedzieiewicz Cziborowski czynię iawno ŷ wÿznawam tÿm moim listÿm albo tesch testame[n]tem będącz wzupelnÿm zdrowiu, idáčz stego swiata na szmiercz poruczam szię i daię wopiekę, izbÿ szię duschą moią po szmierci moiei opiekał bratu memu bliskiemu panu Juriu Szczepanowemu sÿnowi Cziborowskiemu⁸, ktorego ia od dawnÿch czasow dobrodzieistwa i ziczliwosci uznal, za ktore ia dobrodzieistwa iego daie i daruią częscią imienia swego w Cziborczech, i na Dhąbrawcze i na insÿch prawach thak na oicÿzÿstÿm iako i na kupnÿm ktore na then czas iest przÿ Michalie Voicziechowiczu⁹ pzezdzieliv, moim bracie streÿiecnÿm ze wszÿtkim iako szię w sobie ma, ktorašch on częscz ŷmienienia mego ma dobrowolnie do rąk swoich wsiącz i używacz iako wlasnÿ dziedzicz. A then brat ma Michal, ŷ wschÿtki moi bliskie wthę częscz moię niemaia szię wstępowacz. A ia tho Juriemu Szczepanowiczu daię [k. 85] y daruię na wieczne czasÿ zewsÿtkimi maiętnosciami swemi, i na tho iemu daię then moi testament pod moią wlasną pieczęcią. Pisan w Kiiewie¹⁰ na zaiuthr po swiethÿm Michalie Anno M°. D° LIII°. Testimoniu[m] Gaspari Sluzenski¹¹ magistri peditum kiieviensium, sociorumque eius. Ja Casper Slusÿnski Je[go] K. M[os]czi Rotmistrz Kiiewski zeznawam czegom dobrze swiadom thÿm moÿm listem przÿiaczieliom nieboszcÿka Jurkowÿm ktory był Andrzejow sÿn, ŷsch on idáčz na szmiercz zeznal przed kaplanem na spowiedzi, przedemną i przed moiemi wschÿtkimi thowarzÿsmi częscz swoię ktora miał przÿ Michalie Cziborowskÿm bracie swoÿm strÿiecnÿm, thę swoię częscz oddal Jurkowÿ Cziborowskÿemu Szczepanowemu sÿnowi brathu swemu, i prozil mię dla boga za tho kiedÿ schethl na smiercz abÿch ia dal list moi na tho pod moią pieczęcia, i pod pieczęciami moich thowarzÿschow Jurkowi Cziborowskiemu, ktorego na then czas przÿ nÿm niebÿło sluzÿł na Msczislawiu. Ja na iego prozbę, a żądanie, ŷszch mocznie oddal częscz swoię themu Jurkowi Cziborowskiemu Szczepanowemu sÿnowi, dalem then moi list pod moią pieczęcią, czego thesch dobrze szwiadomi moi thowarzÿsche. Stanislaw Sokolowski¹², Macziei [k. 85 v.] Kuczinski¹³, Andrzej Tchorzewski¹⁴, Andrzej Zacharczewski¹⁵, Christoff Baranowski¹⁶, Stanislaw Dÿbowski¹⁷, czÿ thesch pieczęci swoi przÿložÿł ktemu listu. Dath[um] Kiioviae in ctrastino Sancti Michaelis M°. D°. LIII°. Nos inuitentes statuto de inscripcionibus militaribus testamentum praeinsertum hoc modo factu[m] approbandum, et confirmandum duximus, approbamus[ue], et confirmamus, decernentes illud vim, et robure debitum obtinere de sere... harum etc. Datum ut supra. R[elatio] cuim supra.

¹ Archiwum Głowne akt Danych w Warszawie. Metryka Koronna. – Sygn. 86. – K. 84-85 v.

² Ciborowski (Cziborowski) Jerzy, zeznał 1553 roku testament w Kijowie, którym zapisał wieś Ciborzec bratu stryjecznemu Jurze, synowi Szczepana (M. 86 f. 84): *Boniecki A.* Herbarz polski. Część I. Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich. – T. III. – Warszawa, 1900. – S. 144.

³ *Boniecki A.* Herbarz polski. – T. III. – S. 143.

⁴ *Uruski S.* Rodzina. *Herbarz szlachty polskiej.* – T. II. – Warszawa, 1905. – S. 288.

⁵ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich /* Wyd. pod. red. F. Sulimirskiego i in. – Warszawa, 1880. – T. I. – S. 672.

⁶ Перапіс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 523. Кн. Публічных спраў 1 / Падрыхт. А. І. Груша, М. Ф. Спірыдонаў, М. А. Вайтовіч. – Мінск, 2003. – 444 с.

⁷ *Білоус Н.* Тестаменти киян середини XVI – першої половини XVII століття / Ред. кол.: В. А. Смолій, О. П. Толочко, В. М. Горобець. НАН України. Інститут історії України. – К., 2011. – 200 с.

⁸ Ймовірно племінник тестатора.

⁹ Не ідентифікований.

¹⁰ *Київ* – на той час столиця Київського воєводства.

¹¹ *Каспер Служенський* – на той час ротмістр піхоти у Києві.

¹² Не ідентифікований.

¹³ Не ідентифікований.

¹⁴ Не ідентифікований.

¹⁵ Не ідентифікований.

¹⁶ Не ідентифікований.

¹⁷ У відомих гербівниках про родину Дибовських подають інформацію, що вона проживала у Волковиському і Ошмянському повітах, і користувалася комбінованим гербом, де під Наленчом розміщувалися, або як зазначив Коялович “trzy wręby białe”: *Kojalowicz W.* Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compendium czyli o klejnotach albo herbach których familie stanu rycerskiego w prowincjach Wielkiego Xięstwa Litewskiego zażywają / Wyd. F. Piekosiński // *Herold Polski.* – Kraków, 1897. – Zesz. 3. – S. 179. Цікавою є маргіналія на сторінках книги № 523 Литовської метрики, де вміщено попис війська Великого князівства Литовського за 1528 р.: 31. Ніжэй запісаў № 29а і 29б пасіредзіне поч. ІХзп чрл.: Шукавъ Дыбовскіи (XVII) ст.: Перапіс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. – С. 27.

Михайловський Віталій. Тестамент Георгія Єдзевича Циборовського з 1553 року писаний в Києві

Друкується текст найбільш раннього із відомих на сьогодніх тестаментів, що писались у Києві. Тестамент для служилого шляхтича Циборовського був написаний в 1553 р., у присутності товаришів по військовій службі. Копія тестаменту польською мовою була вписана до книги Коронної Метрики, яка зберігається у Головному архіві давніх актів у Варшаві. Таке місце зберігання може слугувати непрямим підтвердженням того, що і тестатор і свідки походили не з українських етнічних земель.

Ключові слова: тестамент, шляхтич, Київ

Михайловский Виталий. Тестамент Георгия Едзевича Циборовского с 1553 года писанный в Киеве

В этом коротком сообщении предлагается текст самого раннего из известных на сегоднях тестаментов, что писались в Киеве. Тестамент для служилого шляхтича Циборовского был списан в 1553 г., в присутствии товарищей по военной службе. Копия тестаментна на польском языке была вписана в книгу Коронной Метрики, которая хранится в Главном архиве древних актов в Варшаве. Такое место хранения может являться косвенным подтверждением того, то что и тестатор и свидетели происходили не с украинских этнических земель.

Ключевые слова: тестамент, шляхтич, Киев

Mykhaylovsky Vitaliy. Georgy Yedzeyevych Ciborowski's testament of 1553 transcribed in Kyiv

This memo explicates the text of the earliest known testament written in Kyiv. The testament for the servitor noble Ciborowski was transcribed in 1553 in the presence of his comrades from the military service. A copy of the testament in Polish was included in the books of the Crown Metrica, which are stored in the General Archive of Ancient Acts in Warsaw. Such a storage site serves as an indirect confirmation that both the testator and the witnesses did not come from the Ukrainian ethnic lands.

Key words: testament, servitor noble, Kyiv